

המאמרים בחוברת כפולה זו של 'פעמים' עוסקים במרחבים ובגבולות פיזיים ורוחניים. פותח את החוברת מאמרם של בועז הוטרר ואדם מינץ על תחום עירוב החצרות בערי איטליה. החל מן המאה השש עשרה יושבו רבות מקהילות איטליה בגטאות סגורים. כמה חוקרים טענו שאף שהכנסת היהודים לגטאות באיטליה ביטאה את דחיקתם מתוך החברה הנוצרית, היא עיגנה למעשה את מעמדם כתושבי קבע במקום, ואפשרה יחס סובלני יותר לנוכחות היהודית. מאמר זה בא לבחון את יחסי הגטו והעיר מהיבט פנים־יהודי – אופיו של עירוב החצרות כפי שהתגבש במאות השבע עשרה והשמונה עשרה באיטליה. מתברר שלמרות הכנסת היהודים לגטו, ואף שמבחינה הלכתית קל היה ליצור עירוב בתוך הגטו, נעשה מאמץ הלכתי ומעשי להחיל את תחום העירוב על כלל העיר. נראה שבסוגיית העירוב באיטליה משתקפת תפיסה פנים־יהודית שהצדיקה חיים במרחב יהודי נבדל השומר על סולידריות קהילתית ואוטונומיה תרבותית, ושסברה שדווקא מציאות זו מאפשרת למרחב היהודי לקיים דיאלוג עם העולם שסביבו.

ד"ר אדם מינץ מלמד בסיטי קולג', ניו יורק.

ד"ר בועז הוטרר מלמד במכללת אורות ישראל, קמפוס מורשת יעקב, רחובות.

Adam@mintzny.com; huttererb@gmail.com

במאמר חשוב משנת 1989 ניתחו יונה גרינפילד ומיכאל סוקולוף שיר בארמית ארץ־ישראלית המופיע בקטע מגניזת קהיר, ובו אוסף יוצא דופן של חיזויי עתידות לפי מופעי הירח. השערותם שהשיר שניתחו התבסס על חיזויים אסטרוולוגיים מעין אלו בטקסט פרוזה מתאשרת כעת, משנתגלו בגניזה חלקים מטקסט הפרוזה האבוד. גדעון בוהק מפרסם במאמרו מהדורה של הטקסט החדש ועורך השוואה מפורטת בינו ובין השיר הנדון, כדי לעמוד על הדרך שבה הפך טקסט 'מדעי' ממוצא בבלי או פרסי לפיוט ששימש בטקסי ראש חודש ניסן בארץ־ישראל הביזנטית.

פרופ' גדעון בוחק מלמד בחוג לפילוסופיה יהודית
ותלמוד, אוניברסיטת תל אביב.
gbohak@post.tau.ac.il

בפירושו לבראשית מט, י (לא יסור שבט מיהודה [...]) עד
כי יבא שילה') סיפר ר' אברהם בן הרמב"ם על אודות
ויכוח בינו לבין הנוצרים על פירושה המשיחי לפסוק
ועל דחיית טענותיהם. לדבריו לא ייתכן לבאר 'שבט'
כרמז למלכות יהודה, שלא תסור עד ביאת 'שילה',
ועל כורחם חייבים הנוצרים להודות שזו הבטחה לקיום
שלטון עד ביאת המשיח. החכם הקראי אלקרקסאני,
בן המאה העשירית, טען טענות דומות נגד הנוצרים.
מרדכי עקיבא פרידמן מביא במאמרו את הטקסטים
בערבית-יהודית הנוגעים לסוגיה זו, בליווי תרגום,
ניתוח ודיון.

מרדכי עקיבא פרידמן הוא פרופסור אמריטוס בחוג
לפילוסופיה יהודית ותלמוד, אוניברסיטת תל אביב.
mfried@post.tau.ac.il

המסגרת הספרותית של ספר 'הכוזרי' היא שיחות
שהתקיימו כביכול בין המלך הכוזרי לחכם יהודי (החבר).
אבירם רביצקי מנתח במאמרו את תגובות המלך על
תורותיו של החבר ומגיע למסקנה שהמלך לא השכיל
להפנים את משמעותה העמוקה של היהדות, שהחבר
ניסה ללמדו. לטענתו מחבר הספר, ר' יהודה הלוי, ביקש
להעביר מבעד למסגרת הדיאלוגית מסר לנמען הספר,
היהודי הרבני. המחבר הבהיר בדרך ספרותית מתוחכמת
זו שהסברה תבונית – ולו המורכבת ביותר – של
היהדות לא תצליח להנחיל את החוויה שבה שותפים
הוא ונמענו, חוויית הזיכרון הקולקטיבי של נוכחות
אלוהית.

ד"ר אבירם רביצקי מלמד במחלקה למורשת ישראל
באוניברסיטת אריאל בשומרון.
aravitsky@gmail.com

יעקב אנטולי השפיע באופן משמעותי על פילוסופים רבים בפרובנס ובאיטליה במאות השלוש עשרה והארבע עשרה. פילוסופים כגון ר' לוי בן אברהם, מנחם המאירי ועמנואל הרומי הושפעו במידה ניכרת מעמדותיו בחיבורו 'מלמד התלמידים'. במאמר זה דן ישראל בן סימון בהשפעתו של יעקב אנטולי על מנחם בן זרח כפי שהיא באה לידי ביטוי בחיבורו 'צדה לדרך'.
ד"ר ישראל בן סימון הוא חוקר עצמאי.
israbs75@gmail.com

ר' חיים בלייח (1832-1919) כיהן כרבה של העיר תלמאסן שבאלג'יריה ונטל חלק בפעילות המשכילית בעירו. מיכל אוחנה טוענת במחקרה כי גם פועלו בהוצאה לאור של ספרו של ר' אפרים אלנקווה 'שער כבוד השם' היה חלק מפעילות זו. כמו כן היא מראה כי תפיסתו הדתית של בלייח בסוגיות מעשי ניסים, שלמות האדם והיחס לחוכמות חיצוניות אומנם עולה בקנה אחד עם תפיסת אנשי תנועת ההשכלה היהודית האירופית, אולם מקורה בהגות היהודית הספרדית הימי הבינימית.
ד"ר מיכל אוחנה היא עמיתה אורחת במכון ללימודי היהדות באוניברסיטת הרווארד.
michalohana@gmail.com

אמיר משיח מבקש לכרר במאמרו את גישתו של הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל לעבודה – האם היא אך צורך פרנסה, או חלק מתפיסה דתית שבה החזיק? לטענתו העבודה במשנתו של הרב עוזיאל היא הרבה יותר מפרנסה, היא חובה דתית והלכתית בעלת משמעויות תיאולוגיות רבות.
ד"ר אמיר משיח מלמד במחלקה למורשת ישראל, אוניברסיטת אריאל.
amirma@ariel.ac.il

הרב משה מלכה (1911-1997), שכיחן כסגן נשיא בית הדין בקזבלנקה ולימים היה הרב הראשי וראש אבות בתי הדין בפתח תקווה, עשה שימוש יוצא דופן בביטוי 'כוחא דהיתרא עדיף'. בכתביו ההלכתיים מונח זה משמש הנחיה עקרונית המעצבת מדיניות פסיקה עקיבה של נטייה לקולה, המשתלבת בהשקפת עולם מגובשת וסדורה. שלמה גליקסברג מתחקה במאמרו על השימוש בכלל זה בכתביו של הרב מלכה ועומד על דפוסי החשיבה ההלכתיים שלו, ואף בוחן בקצרה את המניעים שהדריכו את נטייתו להקל ולהתיר ואת ההיגיון ההלכתי שבה.

הרב ד"ר שלמה א' גליקסברג לימד במכללת אפרתה ובפקולטה למשפטים באוניברסיטת בראילן. מכהן כיום כדיין וחבר בית הדין ביוהנסבורג בדרום אפריקה, כראש כולל וכרב קהילת 'מזרחי' שם.

rabbiglicksberg@mizrachi.org.za

במדור 'תעודה' דנה ד"ר נורית מלצר־פדון במכתב שבו תיארו הרב אברהם בירדוגו והרב מרדכי אצבאן את הפרעות ביהודי מכנאס בשנת 1728 וביקשו את עזרתן של קהילות יהודיות באגן הים התיכון, ובהן ליוורנו. אביטל ענבר מציג מקורות לתולדות משפחת מהודר על פי דפים מתוך פנקסי החשבונות של העדה הספרדית בירושלים מאמצע המאה התשע עשרה. במדור 'דמויות' מביא הרב מנחם ולדמן את דבריו של אבא יצחק אייזסו, המנהיג הרוחני של יהודי צפון אתיופיה, על חייו ועל תולדות הקהילה. במדור 'עיונים וביקורת' דן פרופ' יהודה ליבס בשלושה ספרים על גיוס פוסטל ומחקר הקבלה פרי עטה של יהודית וייס. עוד בחוברת סקירה מאת פרופ' לאה בורנשטיין־מקובצקי על ספרו של פרופ' יעקב ברנאי 'המראה של אירופה: פרקים בתולדות הקהילה היהודית באזמיר במאות השבע־עשרה והשמונה־עשרה'.